

PROBLÉMY VÝSTAVBY SOCIALISMU A KOMUNISMU V PODMÍNKÁCH KOEXISTENCE DVOU SVĚTOVÝCH SOUSTAV*)

ПРОБЛЕМЫ СТРОИТЕЛЬСТВА СОЦИАЛИЗМА
И КОМУНИЗМА В УСЛОВИЯХ СОСУЩЕСТВОВА-
НИЯ ДВУХ МИРОВЫХ СИСТЕМ

THE PROBLEMS OF THE BUILDING UP OF SOCIALISM
AND COMMUNISM IN THE CONDITIONS OF THE
COEXISTENCE OF THE TWO WORLD SYSTEMS

PROBLEME DES AUFBAUS DES SOZIALISMUS UND
KOMMUNISMUS UNTER DEN BEDINGUNGEN
DER KOEXISTENZ ZWEIER WELTSYSTEME

KAREL ROTTER

Problémy koexistence socialismu a kapitalismu se týkají jak socialistických, tak imperialistických a rozvojových zemí. Týkají se jejich vzájemného ovlivňování a úkolů vyplývajících z této skutečnosti pro mezinárodní komunistické hnutí.

Zde jde tedy jen o tu část celkové problematiky „koexistence“, která se týká jejich bezprostředních vlivů na podmínky výstavby socialismu a komunismu a úkolů z nich pro socialismus vyplývajících. Jde tedy o hledání a zkoumání pramenů, cest a důsledků *vnějších* vlivů na výstavbu socialismu a komunismu, souvisejících s koexistencí socialismu s kapitalismem.

Výstavba socialismu a komunismu má samozřejmě své vlastní *vnitřní* zákonitosti. Působí na ně objektivní a subjektivní podmínky. Těmito bezprostředně vnitřními problémy se však nezabýváme; zkoumáme základní aspekty působení *vnějších* vlivů na podmínky *vnitřní*, zkoumáme, nakolik přitom dochází k znatelným změnám a přeměnám těchto vnitřních podmínek výstavby socialismu a komunismu.

*) Redakční rada uveřejňuje tuto práci jako vědecké sdělení, které bylo předneseno na rozšířené schůzi katedry politické ekonomie v březnu 1963. Problémy, které zde autor řeší jsou předmětem jeho připravované obsáhlejší práce.

Výstavba socialismu a komunismu vykazuje velké historické úspěchy, které koneckonců vyústily v rozhodující úlohu socialismu ve světovém dění, umožnily jeho převahu nad kapitalismem, připravují vše nutné k přechodu ke komunismu.

Světodějný úkol připravit přechod lidstva od kapitalismu ke komunismu se nemůže obejít bez velkých obtíží. Vždyť jde o cestu dosud neznámou, o cestu naprosto novou. Jsou to většinou potíže růstu. Mnohé z nich se stále překonávají, některé ovšem teprve po řadě pokusů. Jiné se však s naprostou jistotou stále a stále opakují. Jsou jaksi *chronického* rázu vzhledem k tomu, že SSSR je na cestě výstavby nového řádu již 45 let a země socialistické soustavy již více než 17 let.

Základními podmínkami výstavby jsou podmínky *vnitřního rázu*, pocházející z *podstaty* socialismu, ať jde přitom o objektivní nebo subjektivní podmínky. Nemůže pak udivit, jestliže i mnoho obtíží je z velké míry také subjektivního rázu (jde o chyby a omyly). Jejich odstranění je vcelku bezprostředně v našich rukou.

Zůstává však zbytek. Ten je zřejmě chronický a nedá se odstranit; vleče se po desetiletí nebo po velmi dlouhou dobu. Pak ovšem nelze předpokládat, že jde jen o vnitřní příčiny těchto obtíží. Právě tyto obvykle chronické potíže výstavby socialismu a komunismu jsou předmětem našeho zájmu. Přitom se tedy předpokládá, že takové stále se opakující obtíže musí mít svou příčinu ve *vnějších* podmínkách výstavby socialismu a komunismu.

II.

Přes všechny přednosti existující v socialistickém zřízení se v některých směrech skutečně nedá mluvit o definitivním překonání potíží výstavby. Týká se to zejména:

- a) technického rozvoje a tím budování materiálně-technické základny komunismu;
- b) materiálně-technické základny zemědělské výroby, základní mechanizace ve velkém měřítku, velkých meliorací apod;
- c) výše reálné mzdy a životní úrovně a tempa dostižení kapitalistických norem. Mzdy zůstávají stále víceméně na výši reprodukčních nákladů pracovní síly. Nezvedají se tak, aby i morální zainteresovanost se mohla plně rozvíjet;
- d) stále ještě není „vláda laciná“ — jak o tom mluvil Marx — a státní aparát vyžaduje pro svůj rozmach mnoho prostředků. Pak ovšem je i odstranění byrokratických metod práce stálým požadavkem.

e) velmi obtížné je překonávání autarkistických tendencí ve spolupráci socialistických zemí a nutný skok směrem k internacionalizaci hospodářského života socialistických zemí (resp. k „socialistické integraci“).

Socialistická dělba práce jde pomalu dopředu, mnohem pomaleji, než to vyžaduje vývoj na západě (EHS).

Země socialistického tábora například po dlouhou dobu nemohly přejít k tak důležité věci jako vytvoření společné investiční banky, společné měny, překonání konkurenčních vztahů socialistických zemí na světovém kapitalistickém trhu apod.;

f) dost často se musí dokazovat přednosti socialismu cestou propagandy, to jest slovy a nikoliv hotovými, hmatatelnými skutky.

Přitom se ukazuje, že pokus o urychlené překonání všech těchto otevřených otázek cestou *maximálního* tempa růstu průmyslové výroby apod. znemožňuje skutečné *optimální* tempo z hlediska celkového růstu socialistické výstavby a prohlubuje dočasně některé z uvedených jevů.

Nutno mimo to upozornit na okolnost, že uvedené potíže stojí v naprostém rozporu s tím, co Marx a Engels, ba i Lenin očekávali, že se tu tedy objevuje navíc rozpor mezi poučkami klasiků a skutečným vývojem. Marx a Engels například stále mluvili

- a) o levné vládě a zániku státu,
- b) o nebyrokratickém státním aparátu,
- c) o milici, nikoliv o stálé armádě,
- d) o rychlém technickém rozvoji,
- e) o zvláště rychlém vzestupu zemědělství (Engels),
- f) o nejužší spolupráci socialistických zemí a urychleném vytvoření světového socialistického hospodářství,
- g) o široké pomoci rozvojovým zemím tak, že budou velmi rychle následovat příkladu vyspělých socialistických zemí (Engels),
- h) o jednoznačně přesvědčivém růstu životní úrovně alespoň ve vyspělých socialistických zemích,
- ch) o překonání zbožní výroby za socialismu,
- i) o převzetí nákladů tvorby složité práce společností.

Bylo by tedy žádoucí, aby každá teorie výstavby socialismu a komunismu zároveň vysvětlila rozpor mezi poučkami klasiků a skutečností.

Nelze se uspokojit tvrzením, že Marx a Engels „se mýlili“, ani s tím, že „jsou zastaralí“. To jsou argumenty buržoazní ekonomické vědy. O to důležitější by bylo prokázat, že skutečnost se dá vysvětlovat naprosto jednoznačně i v souvislosti a s ohledem na poučky Marxe a Engelse.

K tomu ovšem nutno poznamenat, že Marx a Engels nemluvili jen o komunismu, když pojednávali o „socialismu“, neboť právě Marx v „Gothajském programu“ velmi bedlivě odlišuje „socialismus“ od „komunismu vyššího stupně“.

Má-li se podařit vysvětlení těchto souvislostí, musí to být vysvětlení takové, které přesvědčuje i dělnickou třídu západních zemí o tom, že problém obtíží výstavby socialismu a komunismu není skryt v socialistickém *systému*, nýbrž ve *zvláštních podmínkách* budování socialismu za koexistence socialismu a kapitalismu a že za tyto podmínky neodpovídají bezprostředně socialistické země, nýbrž státy imperialistické a mezinárodní monopoly.

III.

Na stopu řešení problematiky těchto rozporů vede poznatek, že k úspěšnému zdolání všech uvedených hlavních potíží je zapotřebí mnoho a mnoho nákladných investic. Proč si tyto investice jednoduše neobstaráme? Protože na to nejsou prostředky. Proč však přes všechny přednosti socialistického plánovaného hospodářství nejsou tyto prostředky k dispozici?

Odpověď na tyto otázky nutno hledat při srovnání tézí „Gothajského programu“. Je z nich pro socialismus viditelná naprosto jiná hospodářská situace, nežli nám podává dnešní skutečnost. Prakticky z Gothajského programu“ totiž vyplývá, že socialismus v pojetí klasiků *nezná vydání na armádu a obranu*, o nichž je známo, že vlivem nejnovější techniky vyžadují přímo astronomická čísla v rozpočtu všech států.

Je tu tedy jeden velmi podstatný rozdíl mezi poučkami Marxe a Engelse a skutečností. Důvod, který k tomuto rozdílu vedl, musí vysvětlit přímo a nepřímo také všechny jiné rozdíly a rozpory.

IV.

Ze zkoumání konkrétních podmínek výstavby socialismu a komunismu v období koexistence s kapitalismem vyplývají pak tyto poznatky a poučky:

1. Skutečnost, že došlo k socialistické revoluci nejprve v zemích hospodářsky zaostalých (agrárních), umožnila a umožňuje imperialistům *nejvyvinutějších* zemí, aby proti socialismu zbrojili a připravovali imperialistické agrese.
2. Tato skutečnost donutila země socialistické — v počátku již Sovětský svaz —, aby byla učiněna všechna opatření na *obranu* socialistic-

kých vymožeností a komunistické budoucnosti. Proto se tedy musel zvláště silně vybudovat státní aparát, zejména pro obranu země.

(Vstup ČSSR jako průmyslově vyvinuté země do řady socialistických zemí nemohl na této historické nutnosti nic změnit. Hospodářský a vojenský potenciál ČSSR není ve světovém měřítku dost silný, aby sám přivodil obrát v poměru sil. Naopak i ČSSR musela nutně napínat všechny síly, aby učinila zadost zvláštní pozici ČSSR v zápasu dvou světů a ospravedlnila své historické poslání na cestě ke komunismu.)

3. Klasikové znali ve výstavbě socialismu a komunismu strategicky *jen jeden hlavní úkol*, totiž právě výstavbu socialismu a komunismu. Skutečnost koexistence socialismu a kapitalismu donutila socialistické země k tomu, aby na sebe vzaly *dva úkoly*, a to *výstavbu socialismu a komunismu*, které slouží „*fond výstavby*“ a *obranu socialismu*, které má sloužit ekonomicky „*fond obrany*“.
4. Právě tyto okolnosti nutí navíc socialistické země k tomu, aby především zajistily hospodářskou bázi výstavby socialismu a komunismu a vybudovaly proto — nehledě na všechny jiné známé úkoly — nejrychlejším tempem průmysl, zejména průmysl těžký. V průběhu této budovatelské práce je nutno vyvíjet optimálně i dopravu. To vše si vyžaduje mnoho prostředků a investic.
5. Zemědělství trpělo za kapitalismu citelně a zaostávalo již tehdy daleko za vývojem průmyslu. Socialismus musí i tuto skutečnost vzít na vědomí jako závažné dědictví z minulosti. Zemědělství podle toho mělo tedy učinit *dva* velké skoky dopředu. Předně by mělo stírat zaostalost zděděnou od kapitalismu. Navíc by pak zemědělství mělo držet krok s vývojem průmyslu, který se za socialismu nutně a rapidně rozrůstá.

Protože je však nutné — a to na základě historické situace — opatřit skutečně veliké prostředky na obranu země a na výstavbu průmyslu, musí pro nedostatek dalších velkých prostředků koneckonců dojít k určitému relativnímu zaostávání zemědělství.

Absolutně se pro zemědělství dělalo mnoho. Avšak relativně to nebylo a nemohlo ani být ve stejných odpovídajících proporcích s průmyslem. Tak docházelo k určitému nutnému, konstitucionálnímu zaostávání ve vývoji zemědělství a tím i ke *chronickým* disproporcím mezi průmyslem a zemědělstvím v průběhu výstavby socialismu a komunismu v podmínkách koexistence, k zachování dvou tříd, dvou forem vlastnictví, a proto i k zachování dědictví z dob kapitalismu, zbožní výroby.

6. Zemědělství a jeho výrobní metody jsou však do veliké míry rozhodující pro životní úroveň pracujících a její vzestup. Není tedy divu,

jestliže ani životní úroveň nevzrůstá v tom tempu, které by jenom poněkud odpovídalo tempu rozvoje průmyslu — i když se absolutně zvyšuje.

7. Nutnost samotné obrany pak vede k tomu, že není ještě možno mluvit o „vládě laciné“, neboť už prostředky pro obranu vyžadují velmi mnoho hmotných a finančních zdrojů, nadto si armáda vyžadá práci a čas mnoha lidí — techniků, vědců, organizátorů apod. Vcelku vzato je pak státní aparát mnohem větší, než je to objektivně pro výstavbu samotnou nutné. Tato relativní velikost státního aparátu podporuje zase tendenci byrokratismu ve státě.
8. Kdyby bylo možné uvolnit příslušné prostředky a dostatečný počet kádrů pro urychlený vzestup méně vyvinutých socialistických zemí, došlo by záhy k vyrovnání produktivity práce ve všech socialistických zemích, a na tomto podkladě k překonání všech autarkistických tendencí, které mají svůj kořen právě v tom, že každá země hledí sama pro sebe tak či onak co nejrychleji překonat obtíže, protože to koordinovaným úsilím dosud možné ještě nebylo. Tak je pochopitelná i obtíž při dosažení socialistické integrace a internacionalizace, při prohloubení socialistické dělby práce, vytvoření společné měny atd.
9. A tak musí tedy socialistické státy dost často prokázat přednosti socialistického výrobního způsobu spíše logickými argumenty než konkrétními výsledky a praxí při zvyšování životní úrovně lidu (až na *tempo* výstavby, které však je z různých hledisek určitým dosud vědecky nedokonale — ve svých důsledcích — zkoumaným problémem).
10. Tím vším dochází k tomu, že důsledky koexistence pak samy vyvolávají určité zvláštní problémy, jejichž zvládnutí klade značné požadavky jak na teorii tak na praxi komunistického hnutí. Uvádíme příklady těchto „řetězových reakcí koexistence“:
 - a) Volí se spíše maximální než optimální přírůstek průmyslové výroby.
 - b) Kvalitativní vývoj ovšem není v souladu s kvantitativním vývojem.
 - c) Společensky souhrnný mzdový fond musí být podstatně zkrácen a mimo to musí být ještě rozdělován na řadu dalších „neproducentů“ (v armádě apod.).
 - d) Z těchto skutečností vyplývá dále zřejmá tendence ke zvláštnímu zvyšování intenzity práce a k obtížím při zavedení nové techniky.

- e) V souvislosti s tím musí se stále a všude zvlášť zdůrazňovat hmotná zainteresovanost a není místo pro zainteresovanost morální.
- f) Po dlouhou dobu je ztíženo opatřit lepší hmotné postavení kvalifikovaným dělníkům (ale i mistrům, inženýrům, lékařům apod.).
- g) Ze státně důležitých důvodů musí být platová stupnice státních zaměstnanců a určitých jiných kategorií pracujících zvlášť vysoká.
- h) Školení nemůže jít na úkor jen státní pokladny (pomocí stipendií apod.), ale musí být přenechána z velké části „soukromé rodině“.

Srovnáme-li tyto nutnosti s poučkami například Engelse o složité práci, je zase převedena celá skupina rozporů s poučkami klasiků na problematiku „koexistence“.

S ohledem na „koexistenci“ mohou se tyto a podobné problémy řešit ovšem jen zdrženlivě a optimálně. Řešení si vyžaduje někdy dlouhou dobu.

11. Z podobných důvodů dochází často ke zvláštnímu jevu „koexistence“. Podstata je v tom, že zvláštní podmínky výstavby za koexistence s kapitalismem donutí komunistické hnutí a socialistické země někdy k určitému jednání, které je na první pohled socialismu cizí — vyjadřuje určitý vliv kapitalismu na socialismus za koexistence — a je teprve na druhý pohled pochopitelné jako převrácený, nikoli původní jev socialismu. Říkám těmto jevům „*paradoxy koexistence*“. K ním dochází jak v praxi tak v teorii. Uvádíme příklad z teorie:

Teorie stanovení výše mzdy za socialismu podle reprodukčních nákladů se zdá být za daných známých okolností velmi svůdná, jenže obsahuje prvek teorie hodnoty pracovní síly za kapitalismu. Socialismus se jeví pak jako systém vykořisťování pracujících pomocí státu a státních podniků. Nutno tuto teorii odmítnout. Není však této teorie ani zapotřebí, aby se vysvětlila skutečnost, že se mzdy víceméně drží dlouho na výši „reprodukčních nákladů“.

Vysvětlení je v tom, že výsledek nové práce za socialismu se dělí podle plánu mezi společností a jednotlivcem, přitom — právě v podmínkách koexistence — společnost potřebuje tolik prostředků pro obranu a bezprostřední výstavbu průmyslu a pro jiné úkoly, že nemůže dát zároveň růst stejně rychle průmyslové výrobě i mzdám. Naopak, tlak vydání na obranu je tak velký jako tlak hydraulického lisu. Ale mzda nemůže být snížena více než k výši reprodukčních nákladů, protože by se to negativně projevilo ve výrobě (nemoci atd.). Zato však může mzda kdykoliv stoupat a nemá hranice, dané hodnotou pracovní

síly. (Nová hodnota je podle plánu dělena mezi společností a jednotlivcem různým způsobem.)

V.

Přednosti socialistického systému vedou ovšem po určité době s jistotou k překonání všech těchto disproporcí a nedostatků. Dřívější z ostatlé socialistické země se stávají zeměmi vyvinutými. Podmínky výstavby socialismu a komunismu v období koexistence se mění ve prospěch socialistického světa.

Přesto se všechny tyto okolnosti nemohou výrazně projevit dosti rychle v uvedených směrech, protože působí moment nový, který si vyžaduje své zvláštní řešení.

Pomoc hospodářsky málo vyvinutým zemím — nazýváme je „zeměmi rozvojovými“, — vyžaduje si veliké prostředky. Tyto prostředky by mohly být sice účelně použity i uvnitř socialistických zemí, nebo alespoň v rámci socialistického tábora, avšak nelze neposkytovat tuto pomoc rozvojovým zemím, a to už proto ne, že i tyto země bojují za svobodu, za demokracii, za mír.

Dochází tedy i k novým momentům, které jaksi prodlouží účinnost určitých nepříznivých podmínek výstavby socialismu a komunismu v období koexistence.

Je nutné dívat se na tyto procesy jako na procesy dialektické. Jsou zdolávány v pochodu vpřed a posílí koneckonců hospodářskou, politickou i strategickou sílu socialistického tábora a každé jednotlivé socialistické země.

Vcelku nejde tedy o nějaké „škodlivé“ tendence z hlediska jakési „čisté výstavby“ socialismu a komunismu, nýbrž o *historicky nutné* zvláštní podmínky výstavby socialismu, které ovšem ve svém souhrnu představují velké obtíže na cestě k socialismu a ke komunismu.

Je třeba tím více ocenit *heroismus* pracujících, význam proletářského internacionalismu, zásluhu dělnické třídy a strany proletariátu, jakožto vedoucí složky dělnické třídy. Subjektivní chyby, které se v průběhu práce musely vyskytnout, nemohou na celkovém hodnocení nic měnit.

VI.

Zakladatelé vědeckého komunismu řešili problémy období po uchopení moci vědomě jen zásadně a ilustrativně. Chtěli tím zamezit odvádění diskuse od bezprostředních úkolů boje o vítězství dělnické třídy.

Bylo tu poukázáno na některé „rozpory“, které vznikaly mezi výroky klasiků a obrazem naší skutečnosti. Tyto rozpory se ukáží ve světle rozboru podmínek koexistence jako zvláštní problémy a úkoly komunistického hnutí. Jsou-li kořeny těchto problémů odkryty, lze je bezpečně zvládnout.

K jakým teoretickým poznatkům vede nyní rozbor podmínek výstavby socialismu a komunismu v epoše *koexistence socialismu* s kapitalismem, přesněji řečeno *s imperialismem*?

Klasikové znali, jak uvedeno, po vítězství socialistické revoluce jen *jeden* strategický úkol, úkol výstavby socialismu a komunismu.

Výstavba socialismu a komunismu v dřívějších agrárních zemích, které jsou stále ohrožovány nejvyvinutějšími imperialistickými státy cestou všech možných agresí, vede k politické nutnosti důsledné, avšak velmi nákladné obrany socialismu.

Historické skutečnosti vedou tedy v epoše koexistence socialismu a kapitalismu k tomu, že stojí před socialismem *dva* úkoly, úkol výstavby socialismu a komunismu na straně jedné a úkol obrany této výstavby na straně druhé, které navíc je nutno řešit *současně*. Dotace „fondu výstavby“ a „fondu obrany“ jsou přitom dva *ekonomicky* proti-*chůdné* a přece *politicky* dvojediné úkoly.

Ukazuje se tedy, že musí být hovořeno o *dvou* základních *modelech* výstavby socialismu: proti „*klasickému modelu socialismu*“ postaví dějiny „*koexistenční model socialismu*“. Základnímu „koexistenčnímu modelu“ odpovídá pak ve skutečnosti celá řada *konkrétních* „modelů výstavby“ podle hospodářské situace země, která přešla k socialistickému budování.

Teprve v průběhu nesmírně ostrých bojů o přechod k socialismu a komunismu se může podařit *přibližování* „koexistenčního modelu socialismu“ „modelu klasickému“, *pokud* *potrvá* „*koexistence*“. Podaří se to s jistotou díky přednostem socialistického zřízení. Důkazem toho nejsou jen úspěchy při budování průmyslu a není jen nejnovější technika v SSSR. Síla a moc socialistického světového systému jsou stále více zřejmé. Podaří-li se však výstavba v určitém rámci, pak se jednoho dne vyrovnají životní podmínky socialistické společnosti v bývalých *agrárních* zemích dokonale životním podmínkám socialistických zemí, vyrůstajícím ovšem z bývalých vysoce *vyspělých* zemí kapitalistických. Pak také budou platit všechny základní poučky Marxe a Engelse o socialismu bezprostředně. A to i tehdy, kdyby ještě trvala koexistence se zbytkem kapitalistických zemí. Přednosti socialistického systému — společenské vlastnictví výrobních prostředků, plánování a řízení národního hospodářství, umocnění lidské práce a činnosti marxismem-leninismem —

nismem — jsou tak velké, že je myslitelné dokončení výstavby socialismu a komunismu i za koexistence socialismu s imperialismem.

VII.

Protože tu jsou vedle sebe dva úkoly, může dojít z objektivních nebo subjektivních důvodů k úchytkám od marxisticko-leninské linie — linie optimální — ve dvou směrech:

- a) K *podceňování* nutnosti výstavby státu, státního aparátu a tím fondu obrany, které je doprovázeno nevírou v sílu *vlastního* proletariátu.

To byla pozice trockistů a opozice před druhou světovou válkou. V několika rysech by takové momenty mohly také vést k pozici anarchosyndikalistické.

Zdá se, že v takovém podceňování nutnosti výstavby fondu obrany státu a státního aparátu, centrálního řízení apod. měly svého času svůj kořen také i určité teorie některých jugoslávských ekonomů.

- b) K *přeceňování* nutnosti výstavby státu, státního aparátu a tím fondu obrany v dané mezinárodní situaci, které je doprovázeno nevírou v sílu *mezinárodního* proletariátu, což podmiňuje celkový obraz řady omylů a úchylek od marxismu-leninismu.

Ve směru takového přeceňování socialistického státního aparátu na jedné straně a zároveň podceňování úlohy mas na druhé straně jsou, jak se zdá, i kořeny vážných chyb a omylů Stalinových v období kultu osobnosti.

Zdá se, že v podobném přeceňování možných výsledků „permanentních výbojů“ mají svůj kořen také i určité názory teoretiků čínských.

Historická zásluha XX. a XXII. sjezdu KSSS je v kritice těchto omylů, chyb a úchylek období kultu osobnosti a v zahájení nové éry obnovy marxismu-leninismu — a tím zároveň boje za mírovou koexistenci.

Teoretické jádro těchto usnesení je mimo jiné v tom, že odmítla znovu velmi ostře trockistickou teorii „permanentní revoluce“ ve smyslu „permanentních výbojů“ a hlásala možnost a nutnost mírové koexistence za daného poměru sil na světě, za existence zbraní hromadného ničení. V těchto usneseních je obsažena zejména *hluboká víra v sílu mezinárodního proletariátu*. A jen proto mohlo být raženo heslo „proti vývozu revoluce stejně jako proti vývozu kontrarevoluce“.

VIII.

Z rozboru podmínek výstavby socialismu a komunismu za „koexistenci“ vyplývají pak nejdůležitější úkoly komunistického světového hnutí a všech socialistických zemí.

Klíč k pochopení těchto podmínek je skutečnost, že *fond obrany* a tím i zajištění dostatečně silného státního aparátu je v daných rozměrech nutný jen a jen proto, že je také nutná nadměrná bdělost před možnou agresí imperialistů.

Negativní vliv velikosti fondu obrany na výstavbu mohl by tedy být zmírněn, kdyby bylo politicky možné připouštět relativní nebo dokonce i absolutní klesání prostředků věnovaných tomuto fondu. To však může být výsledkem jen soustavné, vytrvalé a neúnavné (ba za určitých okolností i jistých obětí a kompromisů si vyžadující) mírové politiky socialistických států v boji proti válečným štváčům z imperialistického tábora.

Trvalý a pevný mír by usnadňoval ve všech ohledech nesmírně práci na výstavbě v socialistických zemích a vyrovnával by jaksi všechny zvláštní obtíže, které z koexistence dvou světových systémů vyplývají.

Proto také se stává boj za mír *strategickou* nutností pro všechny socialistické země. Boj za mír není a nikdy nebyl krátkodobou taktikou. Mobilizace světa pro všeobecné a úplné odzbrojení je jedním z nejdůležitějších stadií v boji za trvalý mír, je zároveň obranou socialistických vymožeností, obranou socialistického tábora, jedním z nejdůležitějších instrumentů v boji za socialismus a komunismus, jedním z nejvznešenějších cílů socialistického humanismu.

1. Z toho pak vyplývá v dané mezinárodní situaci významná strategická důležitost hlavního „vnějšího“ úkolu světového komunistického hnutí a zejména socialistických zemí.

V popředí stojí boj za mír, za všeobecné a úplné odzbrojení, za mírovou koexistenci. Bylo by nutné, aby se tábor míru mohl opírat o jednotu zemí socialistického tábora, o jednotu lidu a souhlas všech rozhodných bojovníků za mír na celém světě. Bude přitom zejména nutné donutit vlastní mírovou ofenzivou imperialisty ustoupit od pozice „ani mír ani válka“ na pozici „mír, nikoli válka“, aby mohlo dojít ke skutečnému jednání o všech sporných otázkách světa v duchu mírové koexistence.

2. Hlavní „vnitřní“ úkol socialistických zemí je pak boj za výstavbu socialismu a komunismu, za urychlené zvyšování produktivity práce socialistické společnosti, za splnění optimálních úkolů socialistických zemí.

To předpokládá zejména:

- a) přednostní rozvoj těžkého průmyslu a strojírenství v rámci socialistické světové soustavy;
- b) rozhodný kurs na průlom v oblasti rozvoje zemědělství v každé jednotlivé zemi, zejména jeho výrobních podmínek (mechanizace, meliorace půdy atd.);
- c) pokus o rozhodné zvýšení životní úrovně pracujících, protože přináší masám jasné perspektivy v období přechodu ke komunismu.

3. I miliónové masy pracujících v kapitalistických zemích budou rozhodněji pokračovat v boji za mír, za demokracii a socialismus, oč jasnější bude, že obtíže socialistických zemí jsou z rozhodující části zavíneny možnými agresemi imperialistů — abstrahujeme-li od vlastních subjektivních chyb a objektivních potíží při provádění hospodářské politiky, řízení atd., jejichž nápravu máme víceméně sami v ruce. A o to více mohou být mobilizovány na obranu socialistických zemí proti vlastní buržoazii a imperialistům. Stejně pak bude mnohem jasnější pro lid rozvojových zemí jakou cestou jít. Naše pomoc bude mnohem účinnější.

Ze všech těchto důvodů se jeví usnesení XXII. sjezdu KSSS a XII. sjezdu KSČ, jednajících o nutnosti důsledné mírové politiky a urovnání všech sporných otázek i cestou kompromisů a jednání, historicky jako plně oprávněná. Je nutno odmítnout rozhodně každé hazardérství s osudem socialismu.

4. Z uvedených myšlenek je patrné, že jde o přímo základní zájem socialistických zemí. Je proto tím více nutno zajistit jednotu zemí socialistického tábora v těchto otázkách, neboť ve svých imanentních a nejzákladnějších zájmech socialistický svět zastupuje zároveň základní zájem pracujících mas celého světa, zájem na odvrácení a zne-možnění války a zájem na zajištění trvalého, šťastného, spravedlivého a pevného míru.

5. Stejně je však také nutno bojovat všemi silami za socialistickou integraci, protože socialistická internacionalizace zvyšuje možnosti boje za mír a úspěšné výstavby socialismu a komunismu.

6. Je nutné vždy slyšet hlas lidu; získat lid pravdou, spravedlností, zákonností a zajistit jeho účast na celém světovém dění, aby se rozhodně a ochotně postavil jak v práci tak celým svým životem za věc míru a socialismu.

Stejně je ovšem nutno mluvit velmi srozumitelnou řečí k lidu kapitalistických zemí, aby znal naše obtíže, pochopil je a aby všemi silami

podporoval náš boj za mír, a aby pochopil, že boj za mír je zároveň bojem za komunismus.

IX.

Vědecký výzkum problematiky koexistence dvou soustav je plodný, protože

- a) umožňuje plné pochopení komplexu vnějších a vnitřních úkolů socialismu v jejich vzájemné podmíněnosti v období koexistence a všeobecné krize kapitalismu,
- b) umožňuje prohloubení teoretických poznatků o naší cestě, opatřeních a možnostech překonání případných nedostatků,
- c) má význam pro bezprostřední hospodářskou praxi,
- d) umožňuje získat masy dělníků pro plné pochopení teoretických souvislostí a to i na Západě,
- e) umožňuje získat masy v rozvojových zemích, neboť obtíže našeho růstu budou srozumitelnějšími,
- f) umožňuje teoretické a praktické pochopení daných úkolů v souladu s poučkami a metodou klasiků, což je v ideologickém boji dvou soustav nesmírně důležité.

Tím však vědecké zkoumání problematiky koexistence socialismu a kapitalismu se stává účinnou zbraní komunistického hnutí v boji za mír, za demokracii, za socialismus.

РЕЗЮМЕ

Проблемы сосуществования социализма и капитализма касаются как социалистических, так и империалистических стран и стран, стоящих на пути развития. В статье рассматриваются только непосредственные влияния сосуществования на условия строительства социализма и коммунизма как влияния внешние.

Несмотря на все исторические успехи строительства социализма и коммунизма, все время повторяются определенные затруднения, например, в техническом развитии, в сельском хозяйстве, в сотрудничестве социалистических стран и т. п. Имеются тут и некоторые противоречия с учением классиков — например, необходимо все время усиливать государственный аппарат и совершенно невозможно думать о быстром «прекращении существования» государства. Как соединить и объяснить теоретически обе стороны?

Для устранения всех затруднений были бы необходимы большие капиталовложения, для которых, однако, данных средств не хватает. Спрашивается, почему? Потому что строительство социализма имело место в первоначально аграрных странах, в результате чего наиболее развитые государства могли вооружаться против них и принудить социалис-

тические государства к очень дорогостоящим ответным мероприятиям. Поэтому здесь перед нами не одна задача (строительство социализма), как предполагали классики, а две задачи (строительство и защита строительства). Но защита в современных технических условиях требует расходов в размерах прямо-таки астрономических. А эти расходы препятствуют достаточным капиталовложениям в техническое развитие, в сельское хозяйство, в развитие услуг. А потом и правительство не может быть так «дешевым», как об этом говорили Маркс и Энгельс. По подобным основаниям затем очень часто имеют место явления, названные автором «парадоксами сосуществования» (например, заработная плата не превышает намного прежней стоимости рабочей силы).

Преимущества социализма ведут с уверенностью к постепенному преодолению этих особых затруднений строительства. Соревнование является одним из путей, ведущих к этому преодолению.

Ввиду того, что при данном строительстве социализма и коммунизма имеются, таким образом, не одна, а две задачи, может иметь место и переоценка или недооценка одной из них. Ввиду этого обстоятельства можно объяснить себе определенные отклонения от оптимальной линии политики коммунистических партий, например, в направлении культа личности и т. п.

Одинаково ясно проявятся главные задачи международного коммунистического движения на основе анализа специальных условий строительства при данном сосуществовании. Научное исследование по намеченной линии имеет широкие и плодотворные перспективы для теории и практики строительства социализма и коммунизма.

SUMMARY

The problems of coexistence between socialism and capitalism concern the socialist countries as well as the imperialist countries and the countries in development. The article deals with the direct influence of coexistence on the conditions in which the building up of socialism and communism is going on, the influence in question being an external one.

In spite of all the historical successes in the building up of socialism and communism, certain difficulties recur all the time, for instance as far as technical development, agriculture, cooperation between the socialist countries etc are concerned. There exist also certain contradictions with the teachings of the classics — for instance it is necessary to strengthen constantly the state apparatus and it is quite impossible to think about a speedy „withering away“ of the state. How is it possible to combine and explain both aspects theoretically?

In order to overcome all these difficulties, very important investments would be needed, but the available means are not big enough for that purpose. Why? Because the building of socialism took place in formerly agrarian countries and the most developed countries could therefore arm against the countries building socialism and force them to undertake very costly counter measures. Therefore these countries have not only one task (the building up of socialism), as the classics foresaw it, but two tasks (the building up of socialism and its defence). Under the given technical conditions defence necessitates astronomical expenditures. These expenditures do not permit consequently sufficient means to be invested in technical development, in agriculture, services etc. The government, too, cannot under such circumstances be as 'cheap' as Marx and Engels wrote. For similar reasons phenomena called by the

author 'paradoxes of coexistence' often occur (for instance wages are not much higher than the former value of the labour power).

The advantages of socialism lead with certainty towards a gradual overcoming of those particular difficulties in the building up of socialism. Competition represents one of the ways leading to the overcoming of the mentioned difficulties.

As there are two main tasks included in the building up of socialism and communism under the present circumstances — and not one task — one of these tasks may therefore be overestimated or underestimated. Given those facts, it is possible to understand certain deviations from the optimal line of policy of the communist parties, (see personality cult etc.).

In the same way, the main tasks of the international communist movement will clearly appear from an analysis of the special conditions in which the building up of socialism is going on in the era of coexistence. Scientific research following the suggested lines gives ample and fruitful perspectives to the theory and practice of the building up of socialism and communism.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Probleme der Koexistenz des Sozialismus und Kapitalismus betreffen sowohl die sozialistischen als auch die imperialistischen und Entwicklungsländer. Diese Arbeit befasst sich nur mit den unmittelbaren Einflüssen der Koexistenz auf die Bedingungen des Aufbaus des Sozialismus und Kommunismus, also äusseren Einflüssen.

Trotz aller historischen Erfolge des Aufbaus des Sozialismus und Kommunismus wiederholen sich ganz bestimmte Schwierigkeiten immer wieder, z. B. im Bereich des technischen Fortschritts, in der Landwirtschaft, in der Zusammenarbeit der sozialistischen Länder usw. Es zeigen sich auch einige Widersprüche mit der Lehre der Klassiker — es ist z. B. notwendig, den Staatsapparat zu verstärken und überhaupt nicht an ein rasches „Absterben“ des Staates zu denken. Wie soll man nun diese beiden Erscheinungen miteinander gedanklich verbinden und erklären?

Zur Beseitigung aller erwähnten Schwierigkeiten würden offenbar grosse Investitionen notwendig sein. Die vorhandenen Mittel reichen dafür nicht aus. Warum? Es ist dies der Fall, weil es zum Aufbau des Sozialismus in ehemaligen Agrarländern gekommen ist, sodass die hochentwickelten, imperialistischen Länder gegen sie rüsten konnten und damit die sozialistischen Staaten zu ganz bedeutenden Aufwendungen im Zuge der Gegenmassnahmen zwangen. Es steht damit vor den sozialistischen Ländern nicht eine Aufgabe, (der Aufbau des Sozialismus), wie dies die Klassiker voraussetzten, sondern zwei (der Aufbau und die Verteidigung des Aufbaus). Die Verteidigung aber erfordert unter den heutigen technischen Bedingungen Ausgaben in sozusagen astronomischen Ausmassen.

Diese Ausgaben aber machen es unmöglich, genügende Investitionen und technischen Fortschritt, in der Landwirtschaft, bei den Dienstleistungen usw. vorzusehen. Auch die Regierung kann dann nicht so „wohlfeil“ sein, wie Marx und Engels sagten. Aus ähnlichen Gründen kommt es dann oft zu Erscheinungen, die der Autor „Paradoxe der Koexistenz“ nennt (z. B. sind die Löhne nicht viel höher als der ehemalige Wert der Arbeitskraft).

Im ganzen zeigt sich, dass die geschichtliche Entwicklung dem „klassischen Modell des Sozialismus“ mit einer Grundaufgabe ein „Koexistenzmodell des Sozialismus“

mit zwei Grundaufgaben entgegengestellt hat, die ökonomisch gegensätzliche und doch politisch doppelteinheitliche Aufgaben des Aufbaus des Sozialismus darstellen.

Die Vorzüge des Sozialismus führen mit Sicherheit zur allmählichen Ueberwindung aller dieser besonderen Schwierigkeiten des Aufbaus. Der Wettbewerb ist einer der Wege hiezu.

Da nun aber unter diesen Umständen beim Aufbau des Sozialismus und Kommunismus zwei Aufgaben entstehen und nicht eine — kann es verständlicherweise zur Ueberschätzung oder Unterschätzung einer der beiden Aufgaben kommen. Aus dieser Tatsache heraus kann man sich nun bestimmte Abweichungen von der optimalen Linie der Politik der Kommunistischen Parteien erklären, wie z. B. den Persönlichkeitskult u. a.

In gleicher Weise zeigen sich mit besonderer Klarheit die Hauptaufgaben der internationalen kommunistischen Bewegung unter den Bedingungen der Koexistenz des Sozialismus und Imperialismus. Die wissenschaftliche Forschung in der angedeuteten Richtung hat grosse und fruchtbare Perspektiven für die Theorie und Praxis des Aufbaus des Sozialismus und Kommunismus aufzuweisen.